

BEN-AMOS, Dan. *Folklore Concepts: Histories and Critiques*. Edited by Henry GLASSIE and Elliott ORING. Bloomington: Indiana University Press, 2020, xxi + 234 pàgines.

Folklore Concepts: Histories and Critiques

Jaume GUISCAFRÈ DANÚS

Universitat de les Illes Balears, Palma

Dan Ben-Amos (1934), catedràtic de Folklore i Estudis Asiàtics i de l'Orient Mitjà de la Universitat de Pennsilvània, figura entre els cinc folkloristes que esment i cit de manera més assídua a les sessions de l'assignatura Teoria del Folklore que impartesc a la Universitat de les Illes Balears. Els altres quatre són Alan Dundes, Heda Jason, Josep Maria Pujol i Roger D. Abrahams. Aquest darrer, en principi, havia de ser l'encarregat de preparar i editar el volum objecte d'aquesta ressenya, però malauradament va traspasar abans de poder fer-se'n càrrec. *Folklore Concepts: Histories and Critiques*, que varen preparar i editar finalment Henry Glassie i Elliott Oring, dos altres eminents folkloristes nord-americans, li està dedicat.

Obren el volum tres textos que compleixen amb escreix la funció introductòria que els és pròpia: «The Project» (p. ix-xiii), que signa Glassie; «The Contours of the Book» (p. xv-xvii), degut a Oring, i «Preface» (p. xix-xxi), que signa Ben-Amos mateix. Els dos primers forneixen el lector de tot un seguit d'informacions relatives a la carrera acadèmica del folklorista israelià, a l'aportació crítica i intel·lectual que ha fet a l'estudi del folklore i al procés de gestació del llibre; el tercer condensa en tres pàgines el que en podríem dir l'ideari folklorístic de Ben-Amos, que hi queda perfectament resumit en el darrer paràgraf:

Henry Glassie and Elliott Oring have selected for this lean volume several of my essays that, implicitly or explicitly, are concerned with the boundaries between and the interdependence of the academic and the symbolic modalities of folklore. As scholarship, folklore is not completely free from its ethnic—even nationalistic—objectives. The same ethnographic-historical method with which folklore scholars study folklore as a communicative act is applicable, with the necessary modifications, to folklore scholarship itself and to the symbolization of folklore in modern cultures, thereby freeing folklore from the burden of Romanticism.

El cos central del llibre és una selecció acurada de dotze treballs, publicats inicialment entre 1969 i 2014, representatius de l'enorme tasca intel·lectual i editorial de Dan Ben-Amos, autor d'una quantitat ingent d'articles, llibres i ressenyes.¹ En aquests treballs, l'ordenació dels quals en el volum no segueix cap criteri cronològic —cosa que hauria estat desitjable—, el folklorista israelià tracta diversos aspectes i temes que han esdevingut recurrents en la disciplina dels estudis folklorístics des que el 1846 William John Thoms va proposar, a les pàgines de *The Athenaeum*, el terme Folk-Lore, «a good Saxon compound», per descriure millor allò que a Anglaterra se solia designar amb els termes «Popular Antiquities» o «Popular Literature».

¹ A <<https://www.sas.upenn.edu/folklore/faculty/dbamos/dbabib.html>> se'n pot consultar la llista de les cent setanta-set publicacions seves aparegudes entre 1963 i 1999.

El primer d'aquests temes recurrents és la definició mateixa del concepte de folklore, a la qual estan dedicats els capítols 1, 3, 11 i 12. «The Idea of folklore» (p. 1-7) se centra a exposar i a explicar algunes de les assumpcions bàsiques que s'han associat històricament al concepte de folklore i que varen ser recurrents entre els primers usuaris del terme —tradicionalitat, irracionalitat, oralitat, ruralisme— i a posar-ne en relleu el caràcter contradictori: el folklore, per una banda, es considerava estrictament vinculat a una comunitat i, per altra, se'l considerava un fenomen universal. «Toward a Definition of Folklore in Context» (p. 23-39) és, segurament, l'article més conegut, influent i revolucionari de Ben-Amos, ja que hi proposa una redefinició pragmaticocontextual del concepte que té dues implicacions fonamentals: la tradicionalitat deixa de ser-ne un criteri definidor i la idea mateixa de folklore hi passa de designar un conjunt de manifestacions de la cultura immaterial i/o material a designar un procés comunicatiu configurat artísticament que té lloc entre persones que estan en contacte directe: «folklore is not an aggregate of things, but a process—a communicative process, to be exact [...] is a social interaction via the art media and differs from other modes of speaking and gesturing [...] it is a definite realistic, artistic, and communicative process» (p. 30). «The Name Is the Thing» (p. 175-202), publicat inicialment el 2009, constitueix alhora una defensa de la folklorística com a disciplina acadèmica —una disciplina que havia entrat en crisi en l'àmbit acadèmic i universitari nord-americà, com ja havia advertit Alan Dundes el 2004 al discurs presidencial plenari que va adreçar als membres de l'American Folklore Society— i del manteniment del terme folklore per designar la dita disciplina i alhora el seu objecte d'estudi, contra la proposta d'alguns estudiosos de substituir el terme —que no deixa encara avui dia de revelar-se com a problemàtic— per uns altres de menys marcats. Finalment, «A Definition of Folklore: A Personal Narrative» (p. 203-223) és un relat sobre el procés d'elaboració de la seva famosa definició de folklore; la primera versió d'aquest treball va prendre la forma de ponència al congrés internacional «L'Estudi del Folklore: Teoria, Història, Arxius», que va tenir lloc a Tarragona els dies 20 i 21 de juny de 2013 en memòria de Josep Maria Pujol, que va ser el primer que, el 1985, va donar notícia en l'àmbit acadèmic dels Països Catalans de les aportacions teòriques de Ben-Amos, Dundes, Abrahams i Jason.

Els capítols 2 i 6 del volum giren a l'entorn de la història del concepte de folklore i de la folklorística. «The Encounter with Native Americans and the Emergence of Folklore» (p. 8-22) analitza l'impacte que el descobriment d'Amèrica va tenir sobre les humanitats i l'efecte que la descoberta d'una alteritat tan radical va tenir sobre els europeus, que es varen veure obligats a confrontar el seu propi passat nacional a partir d'una altra mena d'alteritat: la de les antiguitats pròpies, manifestades en costums, creences, pràctiques i relats que acabarien per esdevenir l'objecte d'estudi inicial del folklore. «A History of Folklore Studies—Why Do We Need It?» (p. 99-109), en canvi, advoca per una necessària reavaluació de la història de la folklorística a fi d'assegurar-ne la continuació i la reorientació teòrica i pràctica.

Al capítol 4, «Analytical Categories and Ethnic Genres» (p. 40-63), Ben-Amos posa el focus en la diferència entre els gèneres propis de la literatura oral i les categories analítiques a què recorren els folkloristes per conceptualitzar-los i classificar-los, i hi exposa els quatre mètodes principals —temàtic, holístic, arquetípic i funcional— amb què els acadèmics han mirat de fonamentar científicament l'estudi del folklore.

El capítol 5, «The Seven Strands of *Tradition: Varieties in Its Meaning in American Folklore Studies*» (p. 64-98), és un repàs molt ben documentat de l'ús que els folkloristes nord-americans fan del concepte de tradició, que es tradueix en set accepcions diferents: la tradició s'hi defineix com a coneixement, com a procés, com a canó, com a massa, com a cultura, com a llengua i com a *performance*. La conclusió a què arriba l'autor és que cada folklorista o especialista fa servir aquestes accepcions a la seva manera i segons les seves pròpies necessitats o premisses teòriques i que «none is more adequate than the other, none is more proper than the other» (p. 91).

Els capítols 8 i 10 estan dedicats al concepte de context. El primer, «Context in Context» (p. 140-154), és una defensa de la necessitat de posar en relació els textos folklòrics amb el seu context de producció o d'actualització —d'ús, en definitiva— a fi de poder procedir a interpretar-los de manera adequada. El segon, «Induced Natural Context in Context» (p. 165-174), se centra a estudiar el concepte de context natural induït que va proposar Kenneth S. Goldstein, a la seva *A Guide for Field Workers in Folklore* (1964), amb la finalitat de manipular algunes situacions de treball de camp per tal de documentar-hi mostres de comunicació folklòrica i, també, per experimentar-hi sobre els processos de transmissió del folklore i sobre les dinàmiques del seu ús en societat.

«The Concept of Motif in Folklore» (p. 110-139), que constitueix el capítol 7 del llibre, és un treball dens i extens centrat a analitzar un dels conceptes clau de la folklorística, sobretot de la que està directament vinculada a l'Escola Historicogeogràfica finlandesa, i a posar-lo en relació amb altres concrecions teòriques d'aquest mateix concepte en els estudis literaris i en la història de l'art. Per la complexitat mateixa del concepte, Ben-Amos clou el treball amb l'asserció que l'interès acadèmic per l'estudi del motiu no es pot limitar a la conceptualització que en fa Stith Thompson al *Motif Index of Folk Literature* (1955-58), sinó que ha de tenir en compte tota la gamma d'idees i de controvèrsies que varen fer part del desenvolupament del concepte des del romanticisme fins a l'estructuralisme.

El capítol 9, finalment, «Two Benin Storytellers» (p. 155-164), està dedicat a comparar l'activitat de dos narradors Edo, un de tradicional i l'altre més innovador, a fi de posar en relleu les dimensions personal, social i econòmica de l'art narratiu de cadascun.

Tanca el llibre un índex onomàstic, temàtic i de paraules clau (p. 225-234) que és d'una gran utilitat per al lector.

Oring remarca que «in reading these essays, students will be introduced, and scholars reintroduced, to the intellectual history of the field» (p. xvii). Jo hi afegiria que els estudiants i els especialistes hi tendran accés al nucli central del pensament d'un dels folkloristes més influents del segle XX i del que duim ja del XXI. Un folklorista que, amb un estil alhora planer i acadèmic, domina una gran quantitat de referents metodològics i teòrics i un ampli suport bibliogràfic que li serveixen per fonamentar les seves anàlisis afinades i penetrants i que té la convicció que «it is necessary to broaden the perspective of folklore and consider it as a concept with three modalities: an act, a cultural symbol, and a research subject» (p. xix).